

Helsingborgs kulturparker

Vård- och utvecklingsplaner

7. Slottshagen

Pålsjö slottspark · Pilvångsplatsen · Margaretaplatsen
Kopparmölleparken · Vikingsbergsparken · Öresundsparken
Slottshagen · Rosenträdgården · Fyrkanten · Musikparken
Stadsparken · Furutorpsplatsen · Hans Lars lycka

Slottshagen

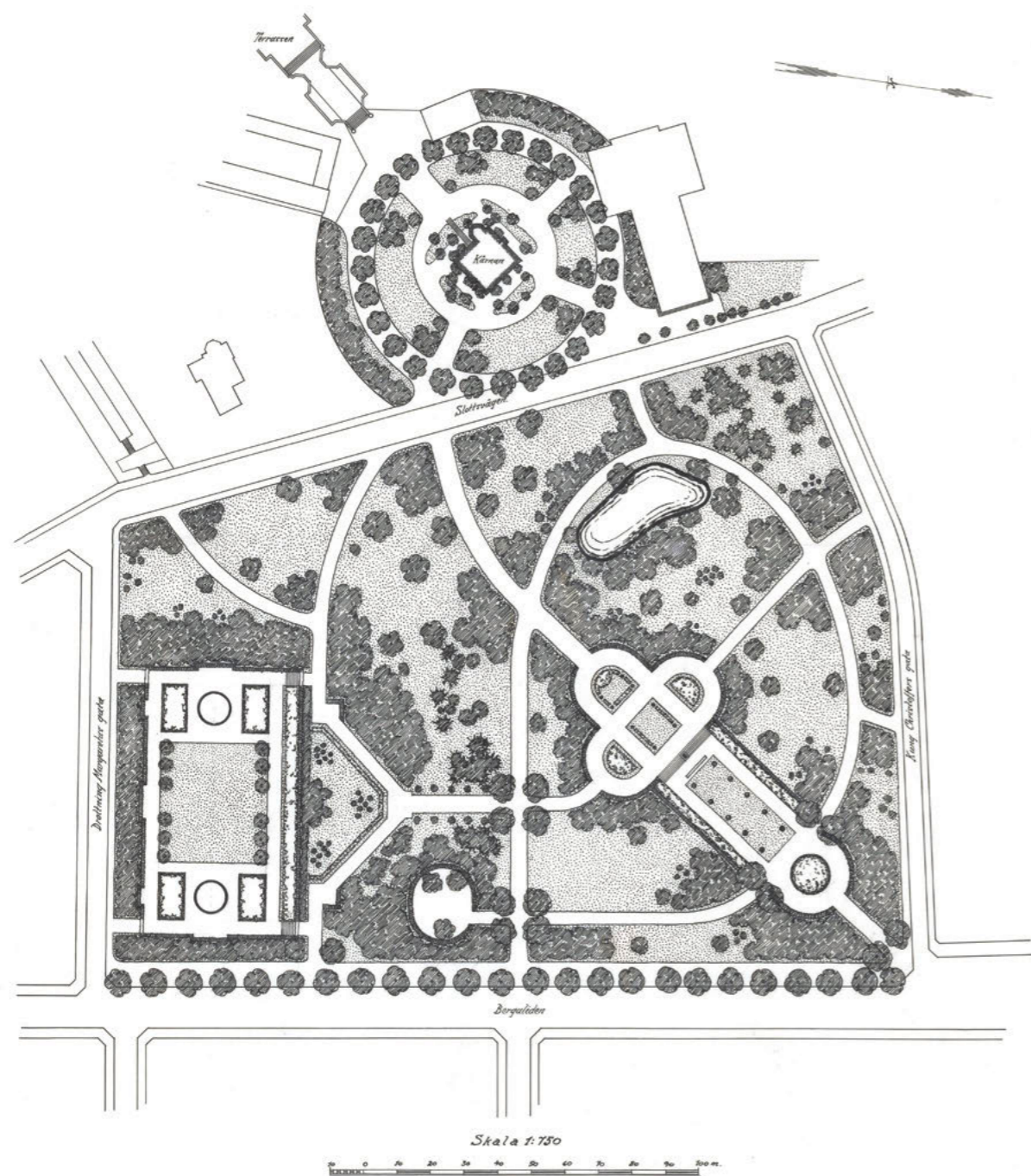
Slottshagen är en tidstypisk prydnadspark från början av 1900-talet med vindlande gånger och många sittplatser. I parken är historien alltid närvarande, inte minst genom det centralt placerade tornet ”Kärnan” – en gång en del av en medeltida försvarsanläggning. Blomstergatan i parkens nordöstra del bjuder årligen på blomsterprakt – både vår och sommar. Parken är med sin lekplats och många evenemang, populär bland både turister och invånare.

Hälsning från Industriutställningen i Helsingborg 1903. *Vänsa hälsningar till Hedvig och Teodor, från Johan Petter och Nanté*

Vykort föreställande 1903 års utställning, vy från Bergaliden. Oskar H Landsberg var ansvarig för planeringarna inför utställningen och kunde på så sätt lägga grunden för den park som han några år senare skulle färdigställa. Till vänster syns delar av den stora tennishallen som 1920 revs till förmån för en stor lekplats. Okänd fotograf, 1903, Helsingborgs museer.

SLOTTSHAGEN.

Ritning över Slottshagen, sannolikt upprättad av Oskar H Landsberg, kring 1920. Parken är formad enligt engelskt stilideal och karakteriseras av öppna gräsytor med tätare vegetation i det slingrande vägsystemets korsningar. Ritningen visar att huvuddelen av dåvarande offentlig park var belägen öster om Slottshagsgatan medan merparten av ytorna i väster upptogs av privata tomter. Norr om Kärnan ligger Konsthallen från 1903 (riven 1937) och i söder ligger villa Skalet från 1884 (riven 1983). Skalets trädgård ritades av trädgårdsmästaren Theodor Wieck. Norr till höger i bild enligt pilen. Ritning från omkring 1920, Helsingborgs stadsarkiv.

Slottshagen under den välbesökta industri- och slöjdställningen 1903. Norr om Kärnan skimtar Konsthallen (även infälld bild) som fick vara kvar i Slottshagen till 1930-talet då även de privata trädgårdarna bakom byggnaden införlivades i parken. Foton: Helsingborgs museum.

Historik

Parken Slottshagen anlades i början av 1900-talet men på platsen uppfördes under tidigaste medeltiden en borg, som utgör grunden för staden Helsingborg. Mitt i borgen fanns ett torn som på 1310-talet ersattes av ett tegeltorn (Kärnan). Borgen byggdes senare om till ett kastell med vallgravar. Kastellet revs på 1680-talet men Kärnan bevarades och området runt om nyttjades under 1700- och stora delar av 1800-talen som åkermark. År 1867 såldes delar av marken som villatomter. På en av dem byggdes 1884 villa Skalet (riven 1983), medan två andra användes som trädgårdar (Henckelska och Sylvanska trädgårdarna). Även runt om Kärnan genomfördes under slutet av 1870-talet planteringar.

År 1903 hölls Helsingborgs industri-, slöjd- och konstutställning inom nuvarande Slottshagen. Området iordningställdes till en park i romantisk stil med en mängd utställningsbyggnader. Ansvarig för parkarbetena var stadsträdgårdsmästaren Oskar H Landsberg.

För att på kort tid skapa parken flyttades ett femtiotal större träd till området från Öresundsparken, främst hästkastanjer. Blomsterpartier, buskplanteringar, gräsmattor och gångvägar anlades. Vid samma tid uppfördes huvudentrén – de monumentala Terrasstrapporna – och parkens damm anlades. Gångar och planteringar i de Henckelska och Sylvanska trädgårdarna integrerades i området men återgick till privatotter efter utställningen. Efter utställningen revs merparten av byggnaderna.

Slottshagen fick sin nuvarande form under åren 1909–1911 efter ritningar av Landsberg, då han byggde vidare på den befintliga anläggningen. Ett av tilläggen i Slottshagen var en symmetrisk blomstergata med bokhäckar, buxbomsklot och perenner. År 1920 försågs den med skulpturen "Jakt" av Christian Eriksson.

Att omvandla ett äldre befästningsområde till offentlig park följer en tradition som åter ses i flera svenska städer som historiskt präglats av militär verksamhet.

Bilden visar Slottshagens lekplats, anlagd 1920. Till vänster vadar barnen i den runda plaskdammen. Lekplatsen ligger på samma plats än i dag men har omgestaltats flera gånger. *Nelly Gunnarsson, tidigt 1920-tal, Helsingborgs museer.*

Redan 1906 anlades en liten lekplan uppe på en platå invid Bergaliden. År 1920 revs tennishallen som legat kvar sedan 1903 och på dess plats, i parkens sydöstra hörn, anlades en stor lekplats med "plaskdamm, gräsplan och grushög". Denna lekplats har förnyats i omgångar, senast 2016 då den gjordes om till en temalekplats med anspelning på områdets medeltida historia.

Slottshagen är en av stadens många parker som påverkades under andra världskriget. Genom staden drogs en spärrlinje av stridsvagnshinder som i parken placerades utmed Slottshagsgatan och norr om Kärnan. Efter kriget ansågs dessa betongblock utgöra en skada för parkens funktion och estetik. Den första insatsen innebar ett "uppsnyggande" av spärrlinjen med hjälp av planteringar. År 1971 fick betongblocken en ny placering i parken utmed Bergaliden där de doldes av avenbokshäckar.

Parkens grönyta har genom åren utökats. Privatträdgårdarna i områdets nordvästra del tillfogades

parken i slutet av 1930-talet, då även Konsthallen från 1903 revs. Vid samma tid fick Hallbergs trappor sin nuvarande utformning.

Terrassrestaurangen, som var den sista av byggnaderna från utställningen, brann ned på 1980-talet.

1600-talets vallgravssystem gör sig ännu påmint och då som diskreta lågpunkter i parken. I en av lågpunkterna anlades på 1970-talet utomhus-scenen Grytan som därefter varit en plats för återkommande evenemang inom nöjesunderhållning och traditionsenliga firanden.

År 2016 genomfördes en del åtgärder för förbättrad belysning och tillgänglighet. Bland annat rustades entréer och stigar upp, samt tillkom nya inslag för aktivitet och lek.

Mellan åren 2018 och 2025 har träplank och trästaket bytts ut mot svartmålad järnstaket, framför allt i västra och nordvästra delen av parken.

Slottshagen präglas av det engelska stilidealet. De forna vallgravarna bidrar till det svagt kuperade landskapet. Utmärkande för området norr om Kärnan är även de stora perennplanteringarna av pion (vänster) respektive parkstånds (höger).

Nulägesbeskrivning

Slottshagen karakteriseras av den engelska parkens stilideal, men uppvisar klassicerande inslag. Den västra delen domineras av de monumentala byggnadsverken Kärnan och Terrass-trapporna men också av utsikten över sundet. Den östra delen präglas av prydnadsinslag respektive publika funktioner, i form av dammen och blomstergatan respektive lekplatsen och Grytan.

Entréer, trappor och vägsystem

Parken nås via ingångar från samtliga väderstreck. Huvudentrén består av de monumentala Terrass-trapporna som ansluter från Stortorget i väster. Till parkens sydvästra del leder Hallbergs trappor, i form av en långsträckt trappanläggning i granit, väl inklädd av lummig grönska. En mindre trappa leder även från det Eppingska lusthuset, ned för landborgsslätten till Henckelska gården.

Parken delas av i två områden med den asfalterade och bilfria Slottshagsgatan som ett gångstråk i nordsydlig riktning mellan de båda områdena. Parkvägarna består i övrigt av ett slingrande system av grusgångar. I nordöst övergår de i en blomstergata i klassicistiskt utförande med symmetriskt utlagda gångsystem och trappor.

På några platser inom parken har man i senare tid använt marksten för att på ett pedagogiskt sätt markera var de medeltida byggnadsverken ringmuren, S:t Mikael's kapell och ett av anläggningens murtorn var belägna.

Den symmetriskt uppbyggda blomstergatan, omgärdad av bokhäckar och försedd med halvklot av buxbom.

Växtlighet

Parken har en rik växtlighet som karakteriseras av det engelska stilidealets fria gestaltning. De äldsta träden bör kunna härledas till det sena 1800-talets privata trädgårdar i väster. Övriga äldre planteringar är främst från 1903 respektive 1909–1911. Några av de mer framträdande karaktärsträden utgörs av blodbok, tysklönn, robinia, äkta kastanj, kaukasisk vingnöt och lind.

Sammantaget råder en stor artvariation med inhemska och exotiska trädslag, både bland de äldsta och de yngre individerna. Men i vissa fall är bestånden medvetet renodlade, till exempel en större dunge av bok i nordöst, naverlönnar längs Drottning Margaretas gata, en grupp av korstörne i Slottshagsgatans norra del samt en dunge av himalayabjörk i öster.

Blomstergatans form och innehåll kontrasterar parkens i övrigt romantiska ideal. Stora vårlöks- och sommarblomsrabatter och gräsparterrer med buxbomsklot omges av klippta bokhäckar i symmetrisk uppbyggnad.

Även lekplatsen omges av bokhäckar. Mot Bergaliden i öster kantar stora avenbokshäckar medan parkens gräns mot landborgsbranten markeras av friväxande prydnadsbuskage av bland annat rododendron och olvon.

Slottshagens sydöstra hörn upptas av en stor temalekplats, Medeltidslekan, omgärdad av höga bokhäckar.

Från Stortorget leder de monumentala Terrasstrapporna upp i parken. De uppfördes inför 1903 års utställning i granit och tegel.

Byggnadsverk, konstverk med mera

Centralt i parken står borgtornet Kärnan, uppfört på 1310-talet av tegel. Tornet är den enda kvarvarande byggnaden från medeltidsborgen, men i den kuperade parken runt vittnar lågpunkterna om 1600-talets vallgrav. Lågpunkterna har nyttjats för ett par av parkelementen: dels en njurformad damm från 1903, dels den segeltaksförsedda utomhusscenen Grytan från 1971.

Inom de äldre trädgårdstomterna norr om Kärnan fanns flera lusthus. I dag finns ett av dem kvar, det Eppingska lusthuset, beläget på en avsats invid landborgsbranten. Det anses ha uppförts under 1810-talet och är byggt i trä med veranda mot väster. Från lusthuset leder en äldre trappa ned till Henckelska gården.

Mot parkens norra gräns, finns en sittplats med skärmtak anlagd på 1940-talet efter ritningar av stadsträdgårdsmästare Victor Anjou.

Mitt i blomstergatan står Christian Erikssons skulptur "Jakt" från 1920, föreställande jaktgudinnan Diana. I gatan finns också en minnessten över offren för pesten i Helsingborg, 1710–1711, vilka begravdes på platsen.

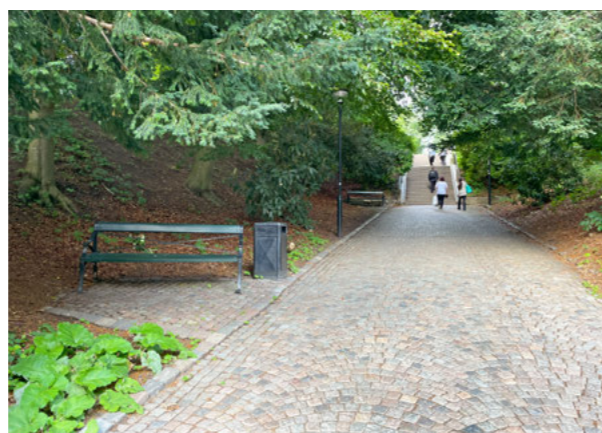
I avenbokshäcken längs Bergaliden döljer sig en rad stridsvagnshinder från andra världskriget och inom parken finns fler rester från krigsåren i form av nedstigningsluckor till ett tidigare skyddsrum i berget väster om Kärnan.

Sydväst om Kärnan, utmed Landborgspromenaden, finns en utsiktsplats i form av en två meter hög och lika bred cortenstålram med hammock. Platsen byggdes 2025 och är ritad av landskapsarkitekterna Paulina Svenstrup och Pamela Sjöstrand. Ramens integrerade belysning bidrar till ett vackert blickfång i mörkret och ökad trygghet.

Utrustning

Parkbelysningen består sedan 2016 av lyktstolpar av gjutjärn med armaturen Kungsslyktan och vid entréerna står moderna belysningsmaster. Möbleringen består av några olika äldre modeller.

I sydöst ligger lekplatsen Medeltidslekan med lekutrustning i form av Kärnan i miniatyr och en liten medeltidsby samt gungor och djurskulpturer.

Parkens sydvästra del nås via Hallbergs trappor som består av gatstenslagda gångvägar och granittrappor, kantade av lummig grönska och sittplatser i nisch.

Alldeles vid kanten mot landborgsbranten står det Eppingska lusthuset, ursprungligen en del av den Henckelska trädgården. Utmed grusgången står äldre exemplar av robinia, äkta kastanj och hängask.

Kulturhistorisk värdering

Slottshagen är ett tidstypiskt exempel på det engelska parkidealet under tidigt 1900-tal, och visar med blomstergatans symmetri hur klassicismens trädgårdskonst började konkurrera med den romantiska stilen. Denna stil synliggörs i det vindlande vägsystemet, den bevarade dammen, anpassningen till den kuperade marken samt i de spridda bestånden av inhemska och exotiska lövträd.

Även om Slottshagen är en välbevarad stadspark i romantiskt utförande uppvisar parkmiljön delar som berättar om en lång historia vilken sträcker sig tillbaka till ett tidigt Helsingborg.

Kärnan är ojämförligt central för läsbarheten av platsens äldre historia och tillsammans med de pedagogiska stenläggningarna berättar tegeltornet att parken är platsen för den tidigmedeltida staden. 1600-talets vallgravar synliggörs i den kuperade parkmarken.

Från 1800-talets trädgårdstomter återstår det Eppingska lusthuset samt några av de äldsta träden.

Både delar av parkens träd och övergripande planering, liksom dammen och Terrasstrapporna, härrör från 1903 års Helsingborgsutställning och låg till grund för Landsbergs färdigställande av Slottshagen under åren kring 1910.

Av senare årsringar är lekplatsens bevarade funktion, placering och avgränsning av särskilt kulturhistoriskt intresse. Lekplatsen är, liksom Grytan, ett tydligt uttryck för den offentliga parkens grundidé.

Kärnan, vallgravssystemets rester och lämningarna från andra världskriget gör också Slottshagen till en plats där stadens militärhistoriska kontinuitet sedan medeltiden är mer framträdande än någon annanstans.

Parköversikt: Daniel Hoffing.

* Delar markerade med asterisk har inte bedömts vara av kulturhistoriskt värde men är av betydelse för upplevelse, estetik och/eller funktion.

Särskilt värdefulla delar / egenskaper

- Den övergripande planeringen enligt engelskt stilideal.
- Det variationsrika trädbeståndet.
- Blomstergatan och dess symmetriskt klassicistiska planering (1).
- De renodlade trädbestånden (2).
- Dammen (3).
- Resterna från 1600-talets vallgravar, i form av lågpunkter i parken (4).
- Eppingska lusthuset (5).
- Lekplatsens funktion, placering/avgränsning (6).
- Terrasstrapporna (7).
- Hallbergs trappor (8).
- Grytans funktion och placering (9).
- Kärnan och dess påverkan på parkstrukturen (10).
- Pansarhinder och entréer till skyddsrummet (11).
- Häckarna mot Bergaliden (12*).

både i form och material, men även att synliggöra de värdefulla äldre årsringar som identifierats i den kulturhistoriska värderingen. Intentionen är också att bevara och stärka parkens kulturhistoriska värden samtidigt som den vårdas och utvecklas för att fungera som en modern offentlig park.

Vård och utveckling

Drift och underhållsinsatser bör hålla hög nivå, då parken uttrycker höga kulturhistoriska värden och utgör en viktig plats för rekreation och turism. Särskilda insatser krävs för att upprätthålla värdena för de delar och egenskaper som identifierats som kulturhistoriskt värdefulla. I delar som materiellt saknar kulturmiljövärde, såsom lekplatsen, bör drift och underhåll ske med platsens funktion och upplevelse i fokus – i nära avvägning med de kulturhistoriska värdena. Utgångspunkten för framtida gestaltning bör vara att växtligheten koncentreras till gångvägarnas korsningar. De öppna gräsfälten bör hållas öppna med undantag för solitära blickfång och småskaliga planteringar. Nya tillägg ska underordnas de äldre delarna.

Mål

Målsättningen är att Slottshagen ska bevaras och förvaltas som en stadspark formad enligt den engelska parkens romantiska trädgårdskonst,

Utrustning i parken

Vi strävar efter enhetlighet i Slottshagen och därför ska framförallt den här typen av utrustning användas:

Möbler

I blomstergatan: Byarums soffa eller Näfveqvarn nr 9 från Näfveqvarns bruk.
Trä: Vit NCS S0502-G, glans 50.
Stativ: Vit RAL 9003.

I övriga parken: Parksoffa Ramlösa från Kulturbelysning alternativt parksoffa nr 3 från Näfveqvarn.
Trä: Oljad mahogny alt. grön RAL 6009.
Stativ: Svart RAL 9005.
Bord: Lessebo bord från Byarums bruk, som anpassas efter soffornas utförande.

Belysning

Armatyr: Kungslyktan från JOM på antik fyrkantsstolpe från Kulturbelysning AB.
Färg: Svart, RAL 9005.

Skräpkorgar

Byarum från Byarums bruk.
Färg: Svart.
Övrigt: Helsingborgs stadsvapen i relief samt fågelskydd.

HH2000 i plåt, från Jansson & Partner.
Färg: Svart RAL 9005.
Övrigt: Helsingborgs stadsvapen i vitt samt fågelskydd om möjligt.

SSH från Smekab Citylife (med nedkast).
Färg: Mörkgrön RAL 6009.
Övrigt: Helsingborgs stadsvapen i vitt samt fågelskydd om möjligt. Används endast i begränsad omfattning och på platser med extra hög belastning.

Kärnan är central för Slottshagens värden, liksom för stadsbilden. Tornets visuella tillgänglighet är av stor betydelse och det är viktigt att ytorna närmast Kärnan hålls fria från hög och döljande vegetation.

Slottshagen

Läge

Slottshagen är belägen på landborgen i direkt anslutning till stadskärnan, inom fastigheterna Gamla Staden 8:1, 8:2 och 8:28.

Lagskydd och ställningstaganden

Byggnadsminnen: Kärnan och ytorna närmast runtom Kärnan. Det Eppingska lusthuset ingår i byggnadsminnet Henckelska gården.

Detaljplan: Parken inklusive terrasstrapporna utgör kulturresevat med skyddsbestämelsen Q enligt Detaljplan för del av Gamla Staden 8:1 med mera (Slottshagen) (1283K-14562). Även Kärnan har skyddsbestämelsen Q i samma detaljplan.

Riksintressen: Hela parken ingår i riksintresset Helsingborg [M15] för kulturmiljövården. Parkens västra del ingår i riksintresset Pålsjö – Domsten [N44] för naturvården.

Fornlämningar: Hela parken ligger inom fornlämning L1988:2436, Stadslager. Den västra delen av parken utgör fornlämning L1988:2635, Borg. Strax norr om Kärnan finns registrerat en möjlig stenåldersboplats, L1988:2636. I Terrasstrapporna sitter två minnesmärken av sten, L1989:8268 och L1989:8876.

Kulturmiljöprogram för Skåne: Parken ingår i den särskilt värdefulla kulturmiljön Helsingborg.

Helsingborgs stadskärna - bevarandeprogram (2002): Parken är utpekad som särskilt betydelsefull stadsmiljö. Kärnan och Eppingska lusthuset är blåklassificerade "byggnadsminne" och Terrasstrapporna rödklassificerade "särskilt värdefull bebyggelse".

Helsingborgs
kulturparker

Vård- och utvecklingsplaner

